

І. М. Новак

*Кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД,
Уманський національний університет садівництва, м.Умань*

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто сутність поняття та мотиви заощаджень домогосподарств. Визначено, що головною метою активного інвестування для окремого суб'єкта є отримання прибутку, а не інвестиційний ефект від даної діяльності, за винятком коли інвестор є власником бізнесу. Проаналізовано фактори, що впливають на рівень заощаджень населення.

Встановлено, що при погіршенні економічної ситуації в країні реакцією населення є збільшення частки неорганізованих заощаджень, і скорочення колективних. Вказано на істотне зменшення обсягів інвестування через фінансові інструменти. Запропоновано задля отримання ефекту від інвестування трансформувати частину доходів населення в інвестиції у два етапи, з подальшим використання капіталу в реальні прибуткові галузі. Вказано на економічну та соціальну значущість аграрного сектору для розвитку країни, що і визначає першочергову трансформацію заощаджень населення у фінансові активи даної сфери.

Ключові слова: заробітна плата, дохід населення, інвестиції, фінансові інструменти, аграрна галузь.

Novak I. STATE AND PROBLEMS OF TRANSFORMATION OF POPULATION INCOMES INTO INVESTING AGRICULTURAL SECTOR

The article deals with essence of the concept and motives of household savings. It is determined that the primary purpose of effective investment for an individual business is profit, not investment effect of this investment activity unless the investor owns the business. Factors that influence the level of population savings are analyzed.

It is determined that economic situation worsening courses the increasing of share of unorganized savings and reducing of collective ones. A significant decrease in investments through financial instruments is indicated. For obtaining the effect from investment transforming part of income into investments in two stages is proposed with the further use of capital in real profitable industries. Regarding the agricultural sector its economic and social importance for the development of the country determines the primary transformation of savings in financial assets of this sector.

Keywords: wages, income of population, investments, financial instruments, agricultural industry.

Забезпечення інвестиціями аграрного сектору - це глибокий активний процес, завданням якого є результативне споживання фінансових ресурсів, залучення додаткових джерел фінансування, пошук потенційних інвесторів, що взаємопов'язано з генеруванням нових знань та ідей, технологічним освоєнням та впровадженням інновацій; вибором найкращих сучасних форм організації та управління виробництвом.

Нестача обсягів іноземного інвестування для розвитку економіки України, а особливо аграрного сектору (близько 5% від загального обсягу інвестування), визначило проблему необхідності максимального залучення грошових заощаджень внутрішніх інвесторів в реальний економічний обіг. Пошук альтернативних джерел інвестування є актуальною темою фундаментальних і прикладних наукових досліджень багатьох відомих вчених протягом століть. Використання частини доходів населення в процесі інвестування висвітлюють у своїх працях такі вчені як: І. Бондарчук, В. Геєць, В. Железняк, Е. Лібанова, В. Коваленко, О. Макарова, Ю. Наумова, О. Онищенко, Б. Пасхавер, О. Романюк, В. Юрчишин та ін.

Погіршення економічного становища в країні, призвело не тільки до скорочення обсягів інвестування, а й зменшення доходів населення, які є

одним із альтернативних джерел фінансування процесу інвестування. Тому метою даного дослідження є визначення економічних інтересів та мотивів заощаджень населення і розробка заходів направлених на стимулювання їх до інвестування в розвиток аграрного сектору.

Інвестування та інвестиційна діяльність не тотожні поняття, але в той же час вони не є принципово різними. Інвестування є складовою і найважливішою частиною цілісної інвестиційної діяльності, що характеризує її практичну сторону. Інвесторами можуть бути – населення, окремі підприємства та їх об'єднання, державні органи та інвестиційні фонди, які планують отримати прибуток (або інший корисний ефект) від вкладення коштів у конкретний об'єкт.

Визначимо зміст та значення доходів населення у структурі інвестування. Дохід суб'єкта, домашнього господарства, соціальної групи – це частина загального національного доходу, який має відповідну вартість виробленого продукту, отриманого в результаті економічної діяльності, і відображає стан та ефективність економіки та економічних відносин у суспільстві. У 2014 р. доходи населення України становили 76% від ВВП країни, і є потужною базою для інвестування. Однак, більша частина з цієї суми не бере участь у даному процесі.

Діалектика мотивованої ощадної поведінки будь-якого економічного суб'єкта включає наступні етапи: виникнення інтересу, сприйняття діючих факторних умов, виникнення мотивів, прийняття рішення про здійснення заощаджень, аналіз результатів, корегування діяльності. У той же час, головною метою активного інвестування для окремого суб'єкта є отримання прибутку, а не інвестиційний ефект від даної діяльності, за винятком коли інвестор є власником бізнесу.

Тому, задля отримання ефекту від інвестування доцільно, щоб трансформація частини доходів населення в інвестиції відбувалася у два етапи:

1. залучення в інвестиційні джерела за допомогою фінансових інструментів;
2. використання цих джерел в реальних прибуткових економічних процесах.

Вчені класики визначають заощадження як «частину доходу, яка залишається після сплати податків і не споживається» [1, с. 106]. Сучасні економісти зауважують, що «заощадження можна визначити як частину грошових доходів населення, яка формується за рахунок скорочення поточного споживання (задля накопичення) і призначена для забезпечення потреб у майбутньому» [2]. Погоджуємося з думкою Єфременко Т., що «заощадження це використання грошових ресурсів з метою отримання майбутніх доходів або забезпечення майбутнього споживання» [3].

Таким чином, грошові кошти, що залишаються у населення після виплати всіх обов'язкових платежів, витрат на поточні потреби і відкладення «про запас» являють собою, так звану неорганізовану форму заощаджень. Данні кошти представляють собою ресурс тимчасово відкладеного платоспроможного попиту, який не буде використаний на споживчі витрати власника протягом року і більше. Неорганізовані заощадження зберігаються у населення як правило в національній та в іноземній валюті, і втрачають свою реальну вартість під дією фактора інфляції.

На думку Кізіма Т.О. найменш забезпечені верстви населення найчастіше формують заощадження лише в неорганізованій формі. Їх кошти можуть бути переведені в організовану форму лише після переходу таких домогосподарств до більш заможної групи. Тобто для останніх інвестицією буде виступати будь-яка організована форма заощадження. Перехід таких коштів у інвестиції для національної економіки відбувається через фінансовий ринок чи за допомогою системи фінансових посередників різних типів [4].

Ключник Л.В. зазначає, що «доходи, які надходять від різних джерел, фактично формують потенційний інвестиційний ресурс. В процесі використання доходів певна їх частина надходить фінансовим структурам: використання доходів змінюється накопиченням вартості, тобто формується реальний інвестиційний ресурс (організовані заощадження)» [5].

Отже, даний капітал представляє собою потенційний інвестиційний ресурс, який можна перетворити в реальний інвестиційний, що дозволить отримати додатковий дохід власнику через форму організованих заощаджень. Такі заощадження наділені основними характеристиками інвестиційного ресурсу – довготривалістю та цільовим призначенням – отримання прийнятного прибутку. До складу організованих заощаджень зазвичай включають вклади, пов'язані з купівлею активів через існуючі фінансові інститути: дохід від нерухомості, цінні папери, паї інвестиційних фондів, страхові поліси, довгострокові депозити в банках, кошти у недержавних пенсійних фондах тощо.

Колективні заощадження – це організовані індивідуальні заощадження, що об'єднані однією інвестиційною метою або єдиною стратегією досягнення визначеної мети. У світовій та вітчизняній практиці колективні заощадження використовуються через посередницькі фінансові інститути (юридичні особи, що здійснюють фінансову діяльність). Враховуючи значення аграрного виробництва у забезпеченні продовольчої та фінансової безпеки країни потрібно розробити заходи та програми направлені на акумулювання тимчасово вільних коштів населення через фінансові інститути в реальний розвиток галузі. Практика розвинених країн світу доводить, що інвестуючи власні заощадження в економіку через фінансових посередників можна уникнути кон'юнктурних коливань. Дані кошти виступають як реальний резерв для нарощування загального обсягу фінансових ресурсів будь-якої держави, оскільки економічне зростання багато в чому пов'язане з рівнем сукупних заощаджень на рівні держави, галузі, підприємства, населення.

В Україні обмежене фінансування інноваційної діяльності, стрімке падіння курсу національної валюти, різке зростання вартості енергоносіїв та імпортової сировини призвели до стрімкого зростання індексів споживчих та виробничих цін у 2013-2014 рр., В загальному це позначилося на погіршенні фінансового забезпечення галузей народного господарства та зубожінні населення (рис. 1).

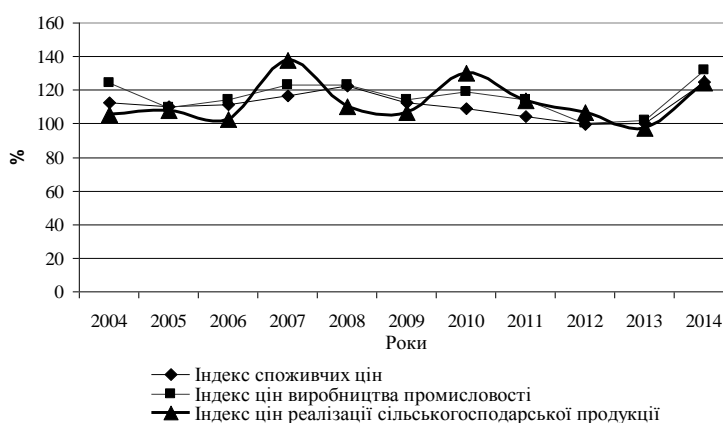

Рис. 1. Динаміка споживчих цін та цін виробників *

*за даними Вісника НБУ за 2014 р.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Так як індекс споживчих цін відображає зміну вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді порівняно з базисним, то наведена динаміка за період 2004-2014 рр. особливо чітко відображає різкі коливання у вартості сільськогосподарської продукції.

Зазначимо, що окрім погодних умов, на дану ситуацію мали вплив державні заходи регулювання продовольчої безпеки, а також якість продукції та відсутність розвиненої інфраструктури. Разом з тим, аграрна галузь є стабільною щодо отримання прибутку, так у кризовий 2014 р. загальний збиток від економічної діяльності по країні становив 590 млрд. грн, у той же час сільськогосподарське виробництво було прибутковим – 21,5 млрд. грн. Це вказує на перспективність інвестування у дану галузь, подальший розвиток якої вимагає ґрунтовної економічної переоцінки цілого ряду позицій щодо технічно-технологічних, організаційно-економічних та ринкових умов функціонування всього комплексу, адже матеріально-технічне забезпечення та ефективність праці не відповідають світовим стандартам і потребам галузі. Тому, додаткові фінансових ресурсів сприятимуть виробництву конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, яка нині є одним з основних джерел надходження прибутку до бюджету країни.

Однак нині недосконала державна політика щодо інвестування у тому числі, призвела до того, що відбулися зміни у структурі ВВП, насамперед до 77-90% зростає частка, що використовується населенням на кінцеві споживчі витрати, відповідно погіршилися можливості внутрішнього інвестування, а саме відмова від нагромадження капіталу. Практично всі кошти домогосподарств і державного сектору витрачаються на підтримання поточного рівня споживання і добробуту (табл. 1).

За таких умов неодмінним наслідком посилення кризових процесів є обвал обсягів інвестування. Так, якщо за період світової економічної кризи 2007-2008рр. валове нагромадження основного капіталу становило 27,5 % ВВП, то нині його частка лише 14%, що фактично руйнує інвестиційну спроможність України і є однією із причин зменшення обсягів інвестування вітчизняних інвесторів. При цьому реальна заробітна плата в країні зменшилася на 6,5% відносно 2013 р., а реальні доходи скоротилися на 8,4%. За даної кризової ситуації реакцією населення країни є збільшення частки неорганізованих заощаджень, і скорочення колективних (рис. 2).

Ситуація з інвестуванням в економіку України через інструменти фондового ринку як вітчизняних резидентів, так і нерезидентів значно погіршилася. Позитивна динаміка щодо залучення інвестицій через купівлю довгострокових цінних паперів відбувалася лише у 2012–2013 рр., негативні наслідки політичної та економічної ситуації в країні у 2014 р. позначилися на рівні добробуту населення та відобразилися на

скороченні обсягів інвестицій у фінансові інструменти на 44% відносно рівня 2012 р.

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники України, темпи приросту у %*

Показник	2007 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.
ВВП млрд. грн.	720,7	1082,6	1454,9	1365,1
у % ВВП кінцеві споживчі витрати у т.ч. домашніх господарств	77,5	84,5	92,8	90,1
сектору загального державного управління	58,7	63,4	72,7	69,3
Валове нагромадження основного капіталу, у % до ВВП	17,9	20,3	19,4	20,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів, у % до ВВП	27,5	18,1	18,2	14,0
Реальна заробітна плата	0,7	0,3	-2,5	0,1
Реальний наявний дохід	30,3	10,2	8,2	-6,5
	12,6	17,1	6,1	-8,4

*Макроекономічні показники за 2014 рік і окремі дані за 2013 рік надано без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

Рис. 2. Залучення інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку 2010–2014 рр., млрд. грн*

*річний звіт НКЦПФР за 2014 р.

Отже, економічна ситуація в країні вимагає проведення рішучих заходів направлених на удосконалення політики інвестування. Заохочення вітчизняних інвесторів можливо лише за умов розробки комплексної програми, яка включатиме законодавчі, економічні та соціальні заходи направлені на збільшення доходів та заохочення населення до їх інвестування. Стосовно аграрного сектору, то його економічна та соціальна значущість для розвитку країни визначає першочергову трансформацію заощаджень населення у фінансові активи даної сфери. Для цього потрібно провести ряд заходів направлених на: удосконалення законодавства щодо інститутів спільного інвестування; активізації вторинного ринку цінних паперів; запровадження

широкого колу фінансових інструментів з різним рівнем доходності; розвиток інфраструктури ринку цінних паперів для здійснення прямих інвестицій населення в цінні папери; удосконалення напрямів державного захисту інтересів індивідуальних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы и политика: в 2 т. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю; [пер. с англ. 11-го изд.]. – К.: Хагар-Демос, 1993. – Т. 1. – 339 с.
2. Доходи і заощадження в перехідній економіці України / В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк, Н. Дорофеева, Г. Коротка та ін.; [С. Панчишин (ред.), М. Савлук (ред.)]. – К.: Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 243.
3. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 170.
4. Кізима, Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінуючі розвитку : монографія / Т. О. Кізима. – К. : Знання, 2010. – 431 с.
5. Ключник Л.В. Заощадження домашніх господарств як джерело інвестиційних ресурсів економіки України / Л.В. Ключник // «Економічні науки». – Серія

«Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч. 4. – 2012. – С. 159–166.

References

1. McConnell K., Brue S. (1993) *Economics: Principles, Problems and Policies*: 2 ch. / CR McConnell, SL Brue; [trans. from English. 11th ed.]. Hagar Demos, T. 1, p. 339. [in Russian].
2. Bandera V., Bunyak V., Vatamanyuk A., Dorofeeva N., Short G., etc & Panchyshyn (ed.), M. Savluk M. (eds.) *Dohody i zaoshchadzennia v perehidnii ekonomici Ukrainy [Revenues and savings in the transitional economy of Ukraine]* Lviv. Center LNU. Ivan Franko, P. 243. [in Ukrainian].
3. Efimenko T. (2002) *Financova povedinka naceleennia Ukrainy [Financial behavior of the population of Ukraine]* Sociologia: teoria, metody, marketing - Sociology: theory, methods, marketing, 2, P. 170. [in Ukrainian].
4. Kizyma T.A. (2010) *Finansy domogospodsrctv: sychasna paradygma ta dominanty rozvytku [Finance households: the current dominant paradigm and development]*. Kyiv. Knowledge, 431 p. [in Ukrainian].
5. Klyuchnik L. V. (2012) *Zaoshchadzennia domachnih gospodarctv iak dzerelo investetsiinyh resyrciv ekonomiky Ukrainy [Savings of households as a source of investment resources economy of Ukraine]*. Ekonomichni nauky seria Oblik I finansy - Economic sciences - A series of Accounting and Finance. Issue 9 (33), Part 4, – P. 159–166. [in Ukrainian].

УДК 330.322:339.137:338.45:332.1(477)

С. М. Ткач

кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Запропоновано методологічний підхід до оцінювання інвестиційного забезпечення конкурентоспроможності промисловості регіонів. Проведено аналіз інвестиційного забезпечення промисловості регіонів України в розрізі чотирьох аспектів: надходжень інвестицій, виробництва, зовнішньоекономічної діяльності та ефективності інвестування. Здійснено ранжування регіонів України за рівнем інвестиційного забезпечення конкурентоспроможності промисловості.

Ключові слова: інвестиції, конкурентоспроможність, регіон, промислові підприємства, інноваційна діяльність, експорт промислових товарів.

Tkach S. INVESTMENT SUPPORT OF INDUSTRIAL COMPETITIVENESS OF REGION OF UKRAINE

A methodological approach to the evaluation of investment support of industrial competitiveness of regions is offered. The investment support of industrial competitiveness of regions of Ukraine is analyzed through four aspects: investment income, production, foreign trade and investment efficiency. Rankings of Ukrainian regions in terms of investment support of industrial competitiveness are implemented.

Keywords: investments, competitiveness, region, industry, innovation, exports of industrial goods.

У сучасних умовах активної інтеграції України на європейський ринок товарів та послуг зростає потреба в нарощенні вітчизняного експортного потенціалу. Згідно з останніми даними Державної служби статистики України [3], промисловості в структурі валового внутрішнього продукту України в розрізі видів економічної діяльності належало 19,9%, а в структурі експорту товарів – 74,6%. Таким чином, стан вітчизняного експортного потенціалу значною

мірою визначається ефективністю діяльності промислових підприємств у регіонах. Однак, без належного інвестиційного забезпечення промислових підприємств регіонів поліпшення їх здатності перевершити конкурентів у заданих умовах є доволі ускладненим. З огляду на це набуває актуальності потреба в проведенні ґрунтовного дослідження інвестиційного аспекту конкурентоспроможності промислових підприємств у регіональному розрізі.